

TEZĂ DE ABILITARE

A.1. Rezumat

Această teză de abilitare își propune să întreprindă o radiografie succintă a principalelor realizări științifice și academice pe care le-am înregistrat în perioada ulterioară obținerii titlului de doctor în filologie, mai precis între anii 2002–2014, precum și o schiță de perspectivă asupra evoluției carierei mele de cercetător și, începând din 2011, de manager al cercetării lingvistice și istorico-literare desfășurate în cadrul Institutului „Sextil Pușcariu”. Domeniile predilecte de cercetare pe care m-am axat în acest răstimp au fost, în mod constant, filologia și critică textuală, în principal, alături de studiul limbii literare și al onomasticii. Demersul meu științific a fost jalonat pe parcursul mai multor decenii, la început prin investigații de teren asupra cărților vechi din patrimoniul cultural național. Acest contact nemijlocit cu tipărituri și manuscrise, unele necunoscute, aflate în unghere ascunse ale unor biserici sau colecții particulare, a avut darul de a-mi inculca un adevărat cult pentru valorile bibliofile, de a nu concepe studiile filologice altfel decât printr-o raportare permanentă la originale, la realitatea textelor medievale, încă insuficient descifrate. Cariera mea de cercetător, începută din 1975 în cadrul Muzeului din Deva și continuată, fără întrerupere, din 1980 și până în prezent, în ambianța Institutului de Lingvistică și Istorie Literară clujean, a gravitat, așadar, în jurul acestor coordonate: studiul textelor vechi și cel toponomastic, prima componentă impunându-se cu precădere la un moment dat.

Teza de față este structurată pe mai multe secțiuni, cu referire la câteva dintre publicațiile în care am valorificat cercetarea doctorală și postdoctorală. Sunt recapitulate, mai întâi, cercetările de textologie din această perioadă, unele în prelungirea doctoratului, cu un accent pe identificarea modelelor care au stat la baza textelor biblice românești. Direcțiile prioritare de cercetare sunt trasate după cum urmează: 1. Contribuții filologice la îmbogățirea patrimoniului bibliofil; 2. Chestiuni de sursologie biblică; 3. Editarea scrierilor poetice ale lui I. Budai-Deleanu; 4. Cercetări asupra tezaurului toponimic românesc. Cea de-a doua secțiune este dedicată planurilor de evoluție și de dezvoltare a carierei profesionale, cu o descriere a proiectelor avute în vedere: 1. Enciclopedia literaturii române vechi; 2. Biblia în cultura română; 3. Preliminarii la o istorie a criticii textuale românești. Bibliografia finală

completează aparatul critic al acestui excurs privind cercetările noastre filologice finalizate, în curs de desfășurare sau în stadiu de proiect.

Publicarea, în 2001, a volumului, la origine teză de doctorat, cu titlul *Carte și tipar la Bălgrad (1567–1702)*, a însemnat încheierea unei etape de cercetare aprofundată a tiparului românesc din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea, în care a prevalat impunerea unghiului pluridisciplinar de cercetare, istoric, filologic și lingvistic, în același timp, alături de studiul tehnicii și artei tipografice, care a permis o redimensionare a impactului cărților cu caractere chirilice în spațiul românesc medieval și al modernității timpurii.

Explorarea nemijlocită, cu uneltele filologului și ale lingvistului, a patrimoniului bibliofil a avut ca rezultat identificarea în continuare a unor tipărituri necunoscute, valorificate în cadrul unor contribuții esențiale aduse la *Bibliografia românească veche*. De altfel, publicarea în anul 2007 a volumului *Între filologie și bibliofilie* a repus în circuitul științific mai multe descoperiri notabile, menite să lărgescă spectrul cunoștințelor noastre despre vechile biblioteci românești. Totodată, m-am concentrat asupra adnotărilor, aparent insignifiante, care apar pe marginea filelor unor vechi tipărituri, însemnări manuscrise care reflectă sugestiv structurile mentalului colectiv. Am demonstrat că textele de acest gen pot fi percepute nu numai ca documente istorice, ci și ca documente de limbă.

Disocierile pe marginea unor chestiuni de sursologie biblică, prezente deja în unele capitole ale tezei din 2001, au căpătat o amploare semnificativă în configurația studiilor filologice publicate în anii care au urmat. Tot în volumul *Între filologie și bibliofilie*, am decelat izvoarele *Bibliei* de la Blaj, a cărei reeditare am coordonat-o filologic, reușind să demonstrez existența sigură, alături de modelul principal, cel al *Bibliei* de la București, și a altor surse apusene. Statutul modelului slavon și translația spre modelul latin în traduceri biblice românești din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea sunt analizate detaliat în mai multe studii, unele reunite în cartea *Arheologia textului* (2012), apoi într-un alt studiu, intitulat *Les sources de la traduction du Nouveau Testament de 1648*, publicat în revista „Synergie Roumanie” (Revue du GERFLINT), 2012, nr. 7, p. 305–324, iar cel mai recent în articolul *The Slavonic model versus the Latin model in the Romanian biblical texts*, apărut în „Dacoromania”, XIX, 2014, nr. 1, p. 82–98. Filiația textelor biblice este urmărită îndeaproape prin comentarii, paralelisme și analize textuale edificatoare.

Editarea unor scrieri literare sau de specialitate a rămas o constantă în cadrul preocupărilor mele filologice din ultimii ani. Enumăr aici următoarele titluri: Nicolae Drăganu, *Istoria literaturii române din Transilvania de la origini până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du*

XVIIIe siècle, Cluj, Editura Clusium, 2003 (scoasă în colaborare cu regretatul nostru profesor din facultate, Octavian Șchiau), precum și Ioan Pătruț, *Studii de onomastică românească*, Cluj, Editura Clusium, 2005. O mențiune specială se cuvine editării scrierilor lui Ion Budai-Deleanu, în colaborare cu profesorul Gheorghe Chivu, în 2011, în colecția „Opere fundamentale” girată de Academia Română și Fundația Națională pentru Știință și Artă.

Cercetările extinse asupra arealului toponimic românesc din spațiul intracarpatic s-au concretizat prin publicarea, în 2006, a unui prim volum din *Tezaurul toponimic al României. Transilvania*, lucrare pe care am coordonat-o și am prefațat-o, alte volume fiind acum pregătite pentru tipar.

O recunoaștere a valorii științifice a unora dintre lucrările mele a fost confirmată prin acordarea unor distincții importante, precum Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei Române pentru coordonarea filologică a ediției jubiliare a *Bibliei de la Blaj*, în 2000, și Premiul „Perpessicius” pentru ediții critice al Muzeului Național al Literaturii Române, în 2011.

Dintre proiectele științifice care sunt pe masa noastră de lucru voi menționa doar trei, aflate în diferite stadii de finalizare: mai întâi, *Enciclopedia literaturii române vechi*, elaborată sub coordonarea prof. Gh. Chivu, proiect la care îmi revine redactarea mai multor zeci de articole, alături de revizia lucrării; apoi o antologie comentată de texte paralele, cu titlul *Biblia în cultura română*; cel de-al treilea este un excurs istoriografic asupra criticii textuale românești din secolul al XIX-lea până în zilele noastre.